

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Consideratio status damnatorum, quod actiones ipsorum inprimis malas, concernit

Fecht, Johann

Durlaci, 1680

CXLV.

[urn:nbn:de:bsz:31-122744](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-122744)

sim dicam, agere in specie sine actione in specie: tam inconveniens est, agere in genere sine actione, *γινώσκω*, dicta. In alio igitur prædicamento est potentia intelligens, seu intellectus, nempe substantiæ, in alio terminus actionis, quippe qui per actionem producitur, nempe qualitatis, in alio actio ipsa, nempe actionis, neque ulla necessitas est, hæc omnia singulaque, (quo Masius, tanquam præcipuo, nititur argumento) in uno eodemque esse prædicamento. Præterea, quamquam actio potentiam ad res agendas disponat, non tamen idèd statim dispositio est, voce eo in sensu, quo in secundâ qualitatis specie jacet, acceptâ. Potest enim aliquid disponere vel formaliter, tanquam forma in subjecto recepta, quemadmodum aliquale odium in voluntate damnatos ad invidiam & iracundiam disponit; & hæc dispositio qualitas est: vel efficienter, sicut præceptor, dum literarum docet scientiam, intellectum discantis disponit; & hæc talis dispositio, qualis est & ea, quæ in actionibus immanentibus reperitur, non est qualitas, sed actio. Id quod adèd verum est, ut Fonseca ipse Scoti sententiam, non de quovis genere actionum propriè dictarum, sed partim de iis duntaxat, quæ cum passione conjunctæ sunt, partim de præcipuis, nempe *de iis, quæ habent aliquam distinctionem entitativam ab eo, quod per eas producitur*, seu à termino actionis, intelligendam esse tradat. Quamquam jam supra innuimus, ineptum non esse, si quis actionem immanentem, utpote intellectionem, à termino ejus, nempe intellectu in actu constituto, entitativè differre, sicut Fonseca loquitur, profiteatur.

CXLV. Hæc cum plana sint, difficilior nunc nobis, sed necessaria tamen expedienda distinctio est actionum, in physicas & morales. Quæ ut rectius intelligatur, sciendum est, eandem duplici sensu posse intelligi, primo, ut actiones physicae atque reales vel præcisè, ut physicae considerentur, vel ut moralitatem adjunctam habent, quo sensu una eademque actio pro diverso conceptu modo physica, modo moralis esse potest: secundo, ut omne id, quod actionum, quomodolibet dictarum, nomine venit, in duas species, physicarum nempe & moralium dispescatur. Atque, ut de priorè sensu primum dicamus, actionem physicam constat omnem eam esse, quæ & in quantum realiter influit in esse rei alterius, nu-

merò à se diversæ, eidemque essentiam quandam communicat, sicut Architectus ædificat domum, homo ambulat, cogitat, loquitur, blasphemat. Moralitatem verò tribuit huic actioni non nuda ejusdem causa efficiens: quæ, si principium Quod spectemus, homo est, si Quo, mediatum anima rationalis, immediatum voluntas, eaque vel eliciens actus vel imperans, præcedente judicio intellectus indeterminante; multa enim agit homo, quæ moralia in se non sunt, utpote, quando edit, bibit, ambulat, etsi his talibus, quando in certis circumstantiis considerantur, moralitatis quidpiam communicari possit, veluti quando edo aut bibo intemperanter, & *ambulo in viâ peccatorum*, ut David loquitur, Ps. I, 1. Quare locum hic habet distinctio inter actiones hominis & actiones humanas, quarum illæ dicuntur, quæ ab homine & potentiis ejus quacunque ratione originem trahunt; hæ verò, quæ ab homine, ut homo est, oriuntur. Cum enim homo nonnullas potentias atque facultates cum cæteris rebus animatis, vegetantibus & sentientibus, communes habeat, humanæ illæ propriè sunt, quas, ut homo, præter illas communes possidet, atque aded & actiones humanæ propriè & præse dicuntur, quibus mediantibus potentiæ illæ actus suos secundos acquirunt. Neque porrò moralitatem actionum formaliter absolvit libertas aut voluntarium earundem exercitium. Illa enim præter indifferentiam in agendo, non importat judicativam honestatis aut inhonestatis rationem, ut aded positâ libertate ponatur equidem agendi indifferentia, non verò infimul ratio moralitatis. Sic homo liberè atque voluntariè de loco in locum movetur, dum locum alium præ alio ex certis causis sibi eligit, & tamen hæc ipsa electio, hæc actio in se non est moralis, neque bonitatis aut malitiæ rationem habet. Quare locum hic habet distinctio actionum in naturales, quæ naturæ ductu & instinctu necessariò suscipiuntur, ut intelligere, velle, quoad genus, & liberas, ad quas, positis omnibus ad agendum requisitis, indifferenter nos habemus, iisdemque vel agere vel non agere possumus, ut intelligere hoc, non illud, velle hoc non illud; quæ utraque actionis species sub actione physicâ, in quantum illa morali contradistinguitur, continetur. Restat igitur, formalem actionis moralis rationem in ordine & relatione ad

re-

regulam rectitudinis positam esse, cum quâ si convenit, bona atque laudabilis, si disconvenit, mala atque culpabilis denominatur. Regulam autem illam atque mensuram internam, primam atque ultimam constat esse sanctitatem atque justitiam Divinam, quæ æterna lex vocatur, quæque sicut immutabilis est, ita & bonitatem atque malitiam actuum moralium immutabilem esse necesse est. Cum verò hæc sanctitas naturæ Divinæ non aliunde nisi ex principiis externis, eandem manifestantibus, nobis innotescere possit, igitur regula moralitatis extrinseca, immediata atque proxima, in iis, quæ non sunt spiritus, est rectum rationis iudicium, seu jus naturale, quod nobis partim natura ipsa, partim, cum illa per lapsum vehementer corrupta sit, revelatio prodit, in iis verò, quæ rationis iudicium supergrediuntur, dictata à spiritu S. Scriptura. Quicquid igitur formaliter atque intrinsecè respectum vel conformitatis vel difformitatis ad hanc regulam involvit, id morale est: & quamquam moralitas in se atque communi suo conceptu bonitatem & malitiam non includat, sed ad utramque se indifferenter habeat, prout tamen exercetur in singularibus & individua est, nulla est, quin vel ad bonitatem vel ad malitiam sit determinata.

CXLVI. Præter hæc verò, sicut ipsum actionis, ita & moralis actionis vocabulum latius nonnunquam accipitur, prout exprimit non veram tantum proprièque dictam actionem, reali influxu in rem extra se aliam tendentem, sed id etiam, quod morali æstimatione actioni veræ justè æquiparatur. Hoc est, omne id, quod sive directâ sive indirectâ intentione ad rem aliquam efficiendam dirigitur, ut res atque effectus idèd ei justè imputetur. Directa dicitur intentio, comparatione effectus, quem quis ipso voluntatis actu efficaciter expetit, adèd, ut vel velit aliquid cum respectu ad normam & regulam efficere; vel certè aliquid ad effectum conferre. Id quod vel sit positivè, cum quidpiam jubemus, suademus, ad patrandum aliquem cogimus, aut media & instrumenta subministramus, eo fine, ut facinus vel bonum factum promoveamus, cum removemus prohibens, aut agens applicamus patienti, ut res à nobis intenta feliciter efficiatur; vel negativè, cum quidpiam plenâ voluntate omitto, quod vel agere vel omittere debebam, veluti cum domo non exeo, quando in ædes juravi, vel cum domi maneo, quando, ut exirem, mihi mandatum fuit.

In-